

Zibeydə Arif qız ŞƏKƏRƏLİYEVƏ
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin doktorantı,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.
E-mail: arifshakaraliyev1949@mail.ru

AZƏRBAYCANIN QEYRİ-NEFT SEKTORUNUN İXRAC İMKANLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ EDİLMƏSİ PRİORİTETLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi prioritetlərinin müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir. Bunun üçün müasir dövrdə qeyri-neft sektorunun ixrac imkanları araşdırılmış və dövrün tələblərinə uyğun şəkildə prioritetlər baxılmışdır. Qeyri-neft sektoru sahələrinin əlavə dəyər yaratmaq perspektivləri təhlil edilmişdir. İşgaldan azad olunmuş ərazilər də nəzərə alınmaqla ölkədə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində qeyri-neft sektorunun rolunun artırılması zəruriliyi əsaslandırılmışdır. Yaxın perspektivdə ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun ixrac məhsullarının çeşidinin genişləndirilməsi və həzminin artırılması istiqamətlərində tövsiyələr hazırlanmış və təkliflər verilmişdir.

Tədqiqatın metodu – elmi tədqiqatlar üçün xarakterik olan metodlardan – o cümlədən analiz, sintez, müqayisəli təhlil, statistika və ümumiləşdirmə kimi iqtisadi metodlardan ibarətdir. Eyni zamanda, qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarına dair müxtəlif tədqiqatçıların elmi əsərlərinə istinad edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri – hazırkı dövrdə ölkəmizdə iqtisadiyyatın strukturunun genişləndirilməsində qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi üzrə məqsədli dövlət proqramlarının və tədbirlər kompleksinin hazırlanmasında faydalı ola bilməsi ilə bağlıdır.

Açar sözləri: qeyri-neft sektoru, ixrac, qeyri-neft ixracı, qeyri-neft sektoru sahələri, qeyri-neft ixracının prioritetləri, qeyri-neft ixracının perspektivləri.

UOT: 338.33

JEL: E23; F13

Giriş

Dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslər və iqtisadi transformasiyalar yeni düşüncələri və yanaşmaları ortaya qoyulmasını şərtləndirir [1, s.83]. Azərbaycan son onilliklərdə iqtisadi inkişaf modelinin təkmilləşdirilməsi və müasir dövrün tələblərinin nəzərə alınması istiqamətində xeyli işlər görmüşdür. Qeyri-neft sektorunun inkişafı maksimum prioritetlik səviyyəsinə qaldırılmış, milli iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır [2, s. 178]. Ölkə ÜDM-nün strukturunda özəl sektorun payı hər il artmaqdadır və bunun sayəsində iqtisadiyyatımızın daha məhsuldar yeni artım mənbələrinin formalaşdırılması imkanları yaradılmışdır. Ölkədə azad iqtisadi zonaların, sənaye parklarının və texnoparkların yaradılmasına başlanılmışdır [3]. Bunlarla bərabər, həm də qeyri-neft ixracının artdığını, onun strukturunun genişləndiyini qeyd edə bilərik. Qeyri-neft ixracının artması kifayət qədər önəmli amillərdəndir və bunun hesabına ölkəmizə daxil

olan valyuta vəsaitlərinin mənbələrinin diversifikasiyalaşdırılması mümkün olmuşdur. Digər tərəfdən, qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarının əhəmiyyətli hissəsindən istifadə edilməməsini də göstərmək olar. Ölkəmizdə müxtəlif qeyri-neft ixrac məhsullarının istehsalının yüksək səviyyədə təşkil edilməs və ixrac potensialının artırılması mümkün olduğu halda, rəqabətqabiliyyətli emal sənayesi müəssisələr şəbəkəsinin intensiv olaraq yaradılmasını göstərmək mümkün deyildir. Buna görə də, yaxın perspektivdə qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarından daha səmərəli istifadə edilməsi yollarının manevrləşdirilməsi və dünya bazarlarına milli brendlərin çıxarılması istiqamətində daha qətiyyətli tədbirlərin görülməsinə ehtiyac vardır.

**Qlobal transformasiyalar şəraitində
Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun ixrac
imkanlarından istifadənin müasir vəziyyətinin
təhlili**

Qeyd edək ki, ölkə iqtisadiyyatında qeyri-neftqaz sənayesinin potensialının optimal olaraq müəyyənləşdirilməsi və bu sahələrin imkanlarından istifadə məsələləri xüsusilə nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan, iqtisadiyyatda qeyri-neftqaz sahələrinin diversifikasiya mexanizmi kimi məsələlərə də diqqət artırılmalıdır [4]. Azərbaycan hələ sovetlər birliyi dövründə təbii ehtiyatlarla zəngin olan ölkələrindən biri kimi fəqlənirdi. Müstəqilliyimizin bərpasından sonra Azərbaycan iqtisadi inteqrasiyanı gücləndirmək üçün beynəlxalq aləmlə əlaqələrini daha da genişləndirməyə başladı. Həmin çətin və mürəkkəb dövrdə - 1994-cü il sentyabr ayının 20-də Ümummili lider Heydər Əliyevin tarixi söyləri nəticəsində “Əsrin müqaviləsi” imzalandı və xarici investisiyaların ölkəmizə axını sürətləndirildi. Məhz neft strategiyasının reallaşdırılması sayəsində ölkə ixracının 90%-ni neft və neft məhsulları təşkil edir və eyni zamanda ildən-ilə təbii qaz ixracının sürətlə artacağını proqnozlaşdırmaq mümkündür. Bu proseslər qeyri-neft sektorunun inkişafına da ciddi təkan vermiş və qeyri-neft ixrac potensialının formalaşdırılması istiqamətində kompleks tədbirlərin görülməsinə əsaslı zəmin yaratmışdır [5]. Xüsusilə, ölkə regioanlarında iqtisadi inkişafın modernləşdirilməsinə əlavə imkanlar formalaşmışdır [6].

Milli iqtisadiyyatın qeyri-neft sektoru sahələrində kifayət qədər iqtisadi artım və ixrac potensialının olmasını qeyd edə bilərik. Azərbaycanda qeyri-neft sektoru sahələrinin və onların ixrac potensialının daha obyektiv olaraq qiymətləndirilməsi və ondan səmərəli istifadə edilməsi istiqamətində əlavə tədbirlərin görülməsi, eyni zamanda, ölkə iqtisadiyyatının rəqabətqabiliyyətliliyinin, ixrac potensialının artırılması sistemli və kompleks şəkildə bir-biri ilə əlaqəli şəkildə baxılmalı, dəyərləndirilməli və zəruri tədbirlər görülməlidir.

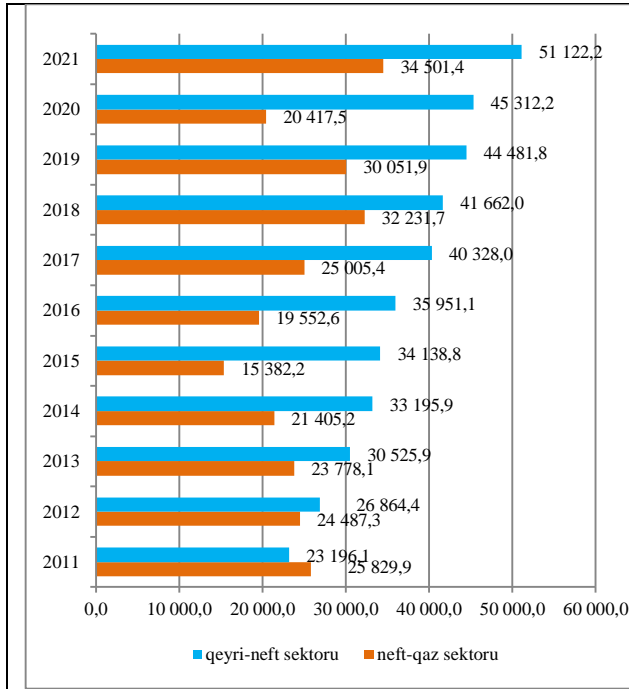
Qeyri-neft sektorunun inkişafının intensivləşmədi həm də milli brendlərin formalaşdırılmasına və dünya bazarlarına çıxarılmasına əlavə imkanlar verir. Ümumilikdə ölkələrin və onların iqtisadi subyektlərinin beynəlmilləşmə və qloballaşma proseslərinə

cəlb olunması dünya bazarlarında rəqabəti artırır və gərgin, dinamik rəqabətlə səciyyələnən hiperrəqabətin formalaşmasına şərait yaradır. Hiperrəqabət məhsulun həyat dövrlərinin sürətlənməsinə, əvəzedici məhsulların, yeni texnologiyaların, biznes modellərinin və s. davamlı olaraq meydana çıxmasına səbəb olmuşdur. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin belə intensivləşməsi ayrı-ayrı ölkələrin davamlı rəqabət üstünlüklərinin yaradılması və saxlanması problemlərini aktuallaşdırır. Qeyd etmək lazımdır ki, qloballaşma ilə paralel gedən milli iqtisadiyyatların post-sənayeləşməsi iqtisadiyyatda biliyin və elmin rolunun artmasına, innovasiya proseslərinin sürətlənməsinə töhfə vermiş və nəticədə iqtisadiyyatın dəyişməsinə də təsir etmişdir. Elm və texnikanın yeni nailiyyətlərinin tətbiqinə əsaslanan rəqabət iqtisadi inkişafın mühərrikinə çevrilir. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinin göstərir ki, uzunmüddətli perspektivdə dayanıqlı iqtisadi artım daha çox intensiv amillərdən, yəni elmin, texnikanın, texnologiyanın və biliklərin kommersiyyalaşdırılmasında qabaqcıl təcrübənin ən mütərəqqi nailiyyətlərinin inkişafını təmin edən amillərdən asılıdır. Bu proseslərin qeyri-neft sektoru üçün səciyyəvi olmasının nəzərə alsaq, bu sektorun inkişafının ölkəmizin beynəlxalq əmək bölgüsü sistemində daha səmərəli şəkildə ixtisaslaşması üçün nə dərəcə də vacib olduğunu görə bilərik. Qeyd olunan amillər baxımından, Azərbaycanda qeyri-neft sektoru sahələrinin və onların ixrac potensialının gücləndirilməsi istiqamətində daha təsirli addımların atılması vacibdir.

Bunlarla bağlı mövcud vəziyyəti araşdırmaq üçün, ölkəmizin misalında qeyri-neft sektorunun inkişaf prosesləri və ixrac potensialı ilə bağlı statistik təhlillərə müraciət etməyi lazım bilmişik.

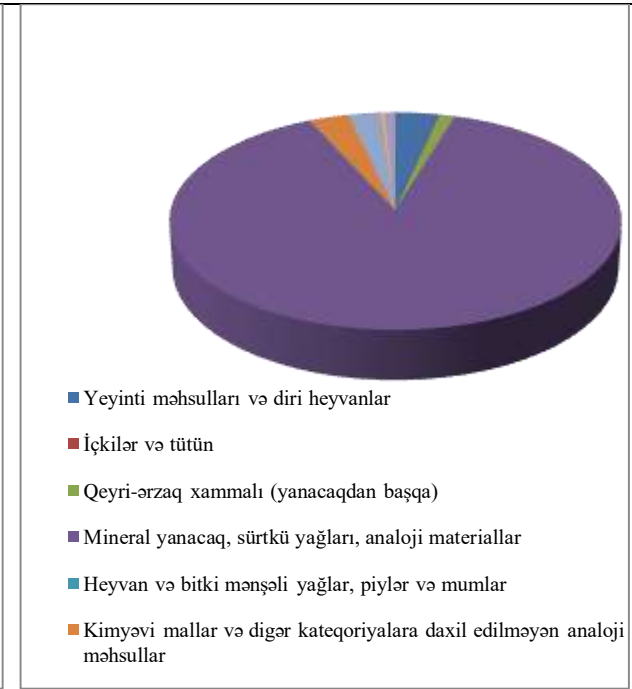
Şəkil 1-də Azərbaycanda 2011-2021-ci illər üzrə neft-qaz və qeyri-neft sektorunda ÜDM-un həcmi dinamikasının təhlilini vermişik və 2021-ci ildə qeyri-neft sektoru ÜDM-in artımı 2020-ci illə nisbətə 12,8 % təşkil edib.

Şəkil 2-də Azərbaycanda Beynəlxalq Standart Ticarət Təsnifatı üzrə 2021-ci il üçün ixracın strukturu əks olunmuşdur.

Şəkil 1. Azərbaycanda neft-qaz və qeyri-neft sektorunda ÜDM-un həcmi, mlyn manat, 2011-2021-ci illər

Mənbə: ARDSK - <https://stat.gov.az/>

Şəkil 2. Azərbaycanda Beynəlxalq Standart Ticarət Təsnifatı üzrə 2021-ci il üçün ixracın strukturu, %-lə.

Mənbə: ARDSK-nın məlumatları üzrə hazırlanmışdır <https://stat.gov.az/>

Şəkil 2-nin təhlilindən nəticə çıxarsaq, görərik ki, 2021-ci ilin yekununda ölkə ixracının strukturunda neft və təbii qaz ixracından ibarət olan mineral yanacaq və bu xarakterli resursların ixracının xüsusi çəkisi 88,4 % təşkil etmişdir və bu əvvəlki illərə nisbətən bir neçə faiz aşağıdır. Bu onu göstərir ki, qeyri-neft ixracının payı ildən-ilə artmaqdadır. Daha çox ixrac olunan qeyri-neft məhsulları sırasında qida məhsulları və kimya sənayesinin məhsulları önəmli yer tuturlar. Bunlarla belə, digər qeyri-neft sahələrinin güclü ixrac potensialının olmasına baxmayaraq, ixracın strukturunda onların payı xeyli aşağıdır. Buna görə də, prioritet vəzifələr kimi qeyri-neft sektoru sahələrinin ixrac potensialının obyektiv olaraq dəyərləndirilməsi və realizə edilməsi aktual vəzifələr və mühüm hədəflər kimi baxılmalıdır.

Yaxın perspektivdə ölkənin qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarından məhsuldar istifadə olunması prioritetləri

Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və qeyri-neft ixrac imkanlarının artırılması rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat sahələrinin yaradılmasını tələb edir. Belə ki, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyəti bir sıra amillərlə

yanaşı, həm də beynəlxalq bazarlarda möhkəmlənə bilməsi ilə bağlıdır. Milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin formalaşmasında və yüksəlməsində ixrac potensialının rolu və əhəmiyyəti kifayət qədər yüksəkdir. Xüsusilə yeni yaradılan iqtisadi qurumlarda, o cümlədən əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi azad iqtisadi zonalarda ixracıya məhsulların istehsalı üçün əlverişli şərait vardır [7]. Milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması mürəkkəb vəzifədir və ixracıya məhsulların dünya bazarlarına çıxarılması, milli brendlərin formalaşdırılması və müxtəlif dünya ölkələrinə göndərilməsi ölkənin imicini artırır və daha çox valyuta vəsaitləri əldə etməyə imkan verir. İxrac potensialının artırılması və daha çox ölkələrə qeyri-neftqaz sektoru sahələrinin məhsullarının göndərilməsi, bu məhsullar üzrə yerli istehsalın genişləndirilməsini stimullaşdırır və motivasiyanı yüksəldir [8].

Ona görə də hesab edirik ki, Azərbaycan üçün əhəmiyyətli olan və perspektivi kifayət qədər yüksək qiymətləndirilən bir qrup iqtisadiyyat sahələrinin intensiv inkişafının təmin olunması üçün yüksək texnologiyaların transferi strategiyası işlənilməli

və adekvat tədbirlər görülməlidir [9]. Ölkəmizdə qeyri-neft sektoru sahələrinin məhsuldarlığının artırılması, əlavə dəyər və istehsal zənciri üzrə tədbirlərin görülməsi, rəqabət qabiliyyətli emal sənayesi müəssisələri şəbəkəsinin yaradılması baxımından bir çox məsələlərin ardıcıl şəkildə həll edilməsi və Azərbaycanın daha çox gəlir gətirən iqtisadiyyat sahələrinin potensialından istifadə olunmasında mütərəqqi yanaşmaların və yüksək texnologiyaların tətbiqinin sürətləndirilməsi vacibdir. Azərbaycanda xarici investisiyaların cəlb edilməsi baxımından neft və qaz sahəsində toplanmış təcrübənin qeyri-neft sektoru sahələrinə yönəldilməsi və potensial investorların ölkəyə gətirilməsi üçün əlavə tədbirlərin görülməsi, eyni zamanda ölkə səviyyəsində investisiya resurslarından səmərəli istifadə edilməsi üçün daha şəffaf mühitin yaradılması, iqtisadiyyatın bütövlükdə şəffaflaşdırılması, hesabatlılığın artırılması və maliyyə resurslarından səmərəli istifadə edilməsi tədbirlərinə ciddi şəkildə ehtiyac vardır. Bütün bunlar, ixrac yönümlü məhsulların istehsalını artırmağa imkan verən ciddi amillər kimi dəyərləndirilə bilər [10].

Qeyd edək ki, yeni şəraitdə dünya iqtisadiyyatında köklü transformasiyalar gedir. Belə ki, qlobal problemlər səbəbindən və qlobal təhlükələrin artması ilə əlaqədar olaraq milli iqtisadiyyatın ənənəvi sütunları laxlamağa başlamış və transformasiyalar dərinləşməkdədir. Bu isə hazırkı dövrdə milli iqtisadiyyatlara yeni rəqabət yanaşmalarının ortaya qoyulmasını, yeni mexanizmlərin işləməsini təkmilləşdirir. Bu amillər nəzərə alınmaqla, milli iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi və bu proseslərdə neft-qaz sektoru sahələrinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi və qeyri-neftqaz ixracının strukturunun genişləndirilməsi vacibdir: 1) ilk növbədə, hər bir ölkə özünün iqtisadi inkişaf prioritetləri, iqtisadi inkişaf hədəfləri, obyektiv reallıqları baxımından, özünəməxsus öz iqtisadi inkişafını ehtiva edən milli prioritetlər və iqtisadi inkişaf hədəfləri müəyyənləşdirilməlidir; 2) dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslərin diqqətlə öyrənilməsi, izlənilməsi və bununla bağlı adekvat tədbirlərin görülməsi dövlətlərin iqtisadi siyasətlərində önəmli yer tutmalıdır; 3) uzun müddət ərzində özünü kifayət qədər səmərəli göstərmiş iqtisadiyyat sahələrinin hazırkı dövrdə fəaliyyətinin adekvatlığı və hansı səviyyədə

səmərəli olub-olmaması məsələləri yenidən araşdırılmalı və qiymətləndirilməlidir; 4) ölkədə mövcud resursların hərəkətə gətirilməsi, resurslardan qənaətlə istifadə olunması, ilk növbədə, ölkə iqtisadiyyatının inkişafına, yəni iqtisadi artımına və yeni maliyyə mənbələrinin yaranmasına imkan verən sahələrin inkişafına xüsusi önəm verilməli, məqsədli dövlət proqramları işlənilməli, tədbirlər planı hazırlanmalı və kompleks şəkildə həyata keçirilməlidir; 5) ölkənin təbii resurslarının və digər imkanlarının, istifadə olunmamış ehtiyatlarının təsərrüfat və maliyyə dövriyyəsinə cəlb olunması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir; 6) ölkədə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi və onun şəffaflığının təmin olunması tədbirləri görülməlidir; 7) “kölgə iqtisadiyyatı”nın həcmi kifayət qədər azaldılmalı, korrupsiyaya qarşı önəmli mübarizə aparılmalı və korrupsiya hallarına son qoyulmalıdır; 8) ölkədə sağlam rəqabət mühitinin təmin edilməsi kifayət qədər strateji məsələ hesab olunur, biznes və sahibkarlıq subyektlərinin daha sağlam rəqabət mühitində çalışması üçün köklü tədbirlər görülməli, inhisarçılıq meyillərinin qarşısı qətiyyətlə alınmalı, rüşvətxorluq halları aradan qaldırılmalıdır; 9) ölkə iqtisadiyyatının regional və beynəlxalq səviyyədə inteqrativ proseslərinin genişləndirilməsi və daha səmərəli iqtisadi əlaqələrin nəzərə alınması vacibdir; 10) ölkə iqtisadiyyatında mövcud resurslardan istifadənin hazırkı dövrün tələblərinə uyğun, qənaət rejimində istifadə olunması, xüsusilə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı strateji tədbirlər hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir; 11) ölkə əhalisinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması və yüksəldilməsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsi, əhalinin sosial təbəqələrinin vəziyyətinin nəzərə alınması və ümumilikdə, ölkədə sosial-iqtisadi inkişafın tarazlı şəkildə inkişaf etdirilməsinin diqqət mərkəzində saxlanması təmin edilməlidir [11]. Digər tərəfdən, ölkəmizdə bir sıra iqtisadiyyat sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün kifayət qədər resurslar, filizlər, qeyri-filizlər, yəni yeraltı və yerüstü resurslar vardır. Onlarla bağlı hasilat sənayesinin inkişaf etdirilməsi, tədbirlərin görülməsi və bununla bağlı olaraq emal sənayesi müəssisələrinin yaranması, rəqabət qabiliyyətli emal müəssisələrinin formalaşdırılması vacibdir. Bunlar bəzində məqsədli dövlət proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi, zəruri

tədbirlərin görülməsi istiqamətində atılan addımlar əlbəttə az deyildir. Son 10 ildə gələcəyə baxış inkişaf konsepsiyasının reallaşdırılması, qeyri-neftqaz sənayesinin şaxələndirilməsi baxımından görülməli tədbirlərin həyata keçirilməsi, bununla bağlı müvafiq infrastrukturun yaradılması kifayət qədər təqdirəlayiq bir haldır və bunun nəticələrinin qeyri-neft ixracının artımına təsirini də göstərmək olar.

Növbəti illərdə başlıca vəzifələr sırasında qeyri-neft sektorunun ixracını intensivləşdirməyə imkan verən iqtisadi siyasətin və xarici ticarət konsepsiyasının reallaşdırılması, milli brendlər vasitəsi ilə daha çox beynəlxalq bazarlara çıxışın təmin edilməsi və ölkənin ixrac potensialının qeyri-neft ixrac məhsulları hesabına artırılmasının təmin edilməsi və s. daha çox seçilir [12].

Nəticə

Nəticə etibarilə qeyd edə bilərik ki, yaxın illərdə Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının yüksəldilməsində daha çox işlərin görülməsi tələb olunur və bunların bir qrupunu ümumiləşdirə bilərik:

– Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun ixrac imkanlarının obyektiv olaraq yenidən qiymətləndirilməsi və daha yüksək hədəflərin qarşıya vəzifə kimi qoyulmasına ehtiyac yaranmışdır;

– ölkənin perspektivli qeyri-neft sektoru sahələrinin resurs bazasında yüksək texnologiyalar əsaslı emal komplekslərinin yaradılması və daha rəqabətqabiliyyətli ixracçı məhsulların istehsalının çeşidinin və həcmünün artırılması tədbirləri görülməlidir;

– dünya bazarlarında mövcud rəqabətə tab gətirə biləcək milli brendlərin yaradılması istiqamətlərində təsirli tədbirlər həyata keçirilməli və bu qəbildən olan ixracçı məhsulların istehsalının artırılması istiqamətində sistemli işlər aparılmalıdır və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Stiglitz, J.E., Ocampo J.A. Capital Market Liberalization, Globalization, and the IMF // Capital Market Liberalization and Development. New York: Oxford University Press, 2010, pp. 76-100.
2. Şəkəraliyev, A.Ş. Azərbaycan iqtisadiyyatı: reallıqlar və perspektivlər. – Bakı: Turxan NPB, –2016. – 536 s.
3. Əliyev, Ş.T. Azad iqtisadi zonaların inkişafının aktual aspektləri. Sumqayıt: SDU-nun redaksiya və nəşr işləri şöbəsi, 2022, – 422 s.
4. Əhmədov, M.A. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsasları / M.A Əhmədov, A.C.Hüseyn. – Bakı: “İqtisad Universiteti”, – 2011, – 120 s.
5. Ələsgərov, A.K., Muradov A.N. Qloballaşma mühitində milli iqtisadi inkişaf modelinin: formalaşması və inkişafı problemləri. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu. – Bakı: – 2010. – 258 s.
6. Nuriyev, Ə.X. Azərbaycanda iqtisadi inkişaf və modernləşmə siyasətinin konseptual əsasları. Bakı “Avropa” nəşriyyatı, 2013, – 422 s.
7. Əliyev, Ş.T. Azad iqtisadi zonalar. Sumqayıt Dövlət Universiteti, Bilik, PM–2013,– 280 s.
8. Məmmədov, İ. Qeyri-neft sektorunun inkişaf istiqamətləri. – Bakı: Apastrof.–2012,–524 s.
9. Əliyev, Ş.T. Azərbaycan iqtisadiyyatı. Sumqayıt. SDU-nun Redaksiya və nəşr işləri şöbəsi, 2018. – 376 s.
10. Aslanov, H.H. Xarici ticarət əməliyyatlarının rəsmiləşdirilməsi və bu sahədə “bir pəncərə” sisteminin tətbiqi // Audit, 2021, 1 (31), s.74-84.
11. Əliyev, Ş.T. Azərbaycanda strateji yol xəritələrinin gerçəkləşdirilməsində ixrac potensialının artırılması yolları. – 2017 Audit № 1, – s. 60-66.
12. Qasımlı, V. Azərbaycanın ixrac strategiyasının konseptual əsasları// Strateji təhlil, №1(2), Bakı, 2011. – s.223-238.

Зибейда Ариф кызы ШАКАРАЛИЕВАдокторант Азербайджанского Государственного Экономического
Университета, доктор экономики по философии, доцент.E-mail: arifshakaraliyev1949@mail.ru**ПРИОРИТЕТЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭКСПОРТНОГО
ПОТЕНЦИАЛА НЕНЕФТЯНОГО СЕКТОРА АЗЕРБАЙДЖАНА****Резюме**

Целью исследования – является определение приоритетов эффективного использования экспортного потенциала ненефтяного сектора Азербайджана в современных условиях. С этой целью исследован экспортный потенциал ненефтяного сектора в нынешних условиях и рассмотрены приоритеты в соответствии с требованиями времени. Обоснована необходимость повышения роли ненефтяного сектора в экономике страны с учётом освобождённых от оккупации территорий. Подготовлен ряд рекомендаций и предложений по повышению эффективности экспортных возможностей ненефтяного сектора Азербайджана.

Методы исследования – состоят из характерных методов для научных исследований – в том числе, анализ, синтез, сравнительный анализ, статистика и обобщение. Кроме того, учтены научные труды различных исследователей, которые изучали проблемы повышения экспортного потенциала ненефтяного сектора.

Результаты исследования - связаны с эффективным использованием полученных результатов в разработке и реализации целевых программ и подготовке комплексных мероприятий по повышению экспортных возможностей ненефтяного сектора страны.

Ключевые слова: ненефтяной сектор, экспорт, ненефтяной экспорт, сферы ненефтяного сектора, приоритеты ненефтяного экспорта, перспективы ненефтяного экспорта.

Zibeyda Arif SHAKARALIYEVAdoctoral student of Azerbaijan State Economic University,
Ph.D. in economics, Associate Professor.E-mail: arifshakaraliyev1949@mail.ru**PRIORITIES FOR THE EFFECTIVE USE OF THE EXPORT POTENTIAL OF THE
NON-OIL SECTOR OF AZERBAIJAN****Summary**

The purpose of the research is to determine priorities for the effective use of the export potential of the non-oil sector of Azerbaijan in modern conditions. The export potential of the non-oil sector in the current environment is investigated and priorities are considered in accordance with the requirements of the time. The need to increase the role of the non-oil sector in the country's economy, taking into account the territories liberated from occupation, is justified. A number of recommendations and proposals to improve the efficiency of export opportunities of the non-oil sector of Azerbaijan are given in the end of the article.

Research methods - consist of characteristic methods for scientific research - including analysis, synthesis, comparative analysis, statistics and generalization. In addition, the scientific works of various researchers who studied the problems of increasing the export potential of the non-oil sector are taken into account.

The results of the research are related to the effective use of the results obtained in the development and implementation of targeted programs and the preparation of comprehensive measures to increase the export capabilities of the country's non-oil sector.

Key words: non-oil sector, export, non-oil export, non-oil sector spheres, non-oil export priorities, non-oil export prospects.